

Informaatiotutkimuksen päivät 2014
6. - 7. marraskuuta, Oulun yliopisto, Oulu

ABSTRAKTI

*Heidi Enwald, Maarit Kangas, Niina Keränen, Milla Immonen, Heidi Similä,
Timo Jämsä, Raija Korpelainen*

Ikääntyneiden informaatiokäyttäytyminen ja GASEL-hanke

*Yhteystiedot: Heidi Enwald, Informaatiotutkimus, Humanistinen tiedekunta, Oulun yliopisto;
Medical Research Center Oulu; heidi.enwald@oulu.fi.*

Väestö vanhenee: vuonna 2013 Suomen väestöstä 65-vuotiaita ja sitä vanhempia oli peräti 19,4 prosenttia. Vertailun vuoksi todettakoon, että alle 15-vuotiaita oli 16,4 prosenttia. (Tilastokeskus 2014.) Samaan aikaan kun väestö vanhenee, terveyspalveluita siirretään ja muutetaan yhä enemmän sähköiseen muotoon. Tähän ilmiöön liittyy monia avoimia kysymyksiä: Miten iäkkäät tulevat pärjäämään sähköisten palveluiden kanssa? Otetaanko palveluiden suunnittelussa kohderyhmä ja erityisesti heidän informaatiokäyttäytymisensä erot riittävästi huomioon? Tulisiko räätälöintiä hyödyntää yhä enemmän yksilöiden välisten erojen huomioon ottamiseksi?

Ikääntyneiden informaatiokäyttäytymisessä on eroja

Tutkimuksissa on havaittu, että ikääntyneiden terveystiedon lukutaito on heikompaa kuin muun väestön. Ikääntyneistä erityisesti he, joiden koulutustaso on alempi, joiden terveydentila on huono tai jotka eivät ole kiinnostuneita terveystiedosta, ovat vaarassa syrjäytyä terveystiedon jakelusta ja saannista (Eriksson-Backa et al. 2012). Ikääntyneillä, joiden terveydenlukutaidon (ja terveystiedon lukutaidon) taso on heikko, on yleensä myös heikompi tietokone- ja Internet-lukutaitojen taso (Xie 2008). Kaikki ikääntyneet eivät kuitenkaan käytä Internetiä ja käyttäjilläkään se ei välttämättä toimi pääasiallisena terveystiedon lähteenä (Eriksson-Backa 2012, Hallows 2013, Macias & McMillan 2008).

Harrod (2011) toteutti etnografisen tutkimuksen siitä, miksi ikääntyneet amerikkalaiset käyttävät Internetiä terveystiedon lähteenä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että ikääntyneet käyttivät Internetiä osoituksena itsenäisyydestään ja pysyäkseen aktiivisina. Internetistä haettu terveystieto ei rajoittunut vain terveyteen ja sairauksiin liittyvään tietoon vaan myös tietoon, jonka he toivoivat auttavan heitä pysymään toimintakuntoisina ja selviytymään itsenäisesti mahdollisimman pitkään. Tutkimuksen mukaan Internetiä käyttävien ikääntyneiden ihmisten voidaankin katsoa selvästi hyötyvän Internetin tarjoamasta terveystiedosta. Tiedon roolia ”onnistuneessa ikääntymisessä” ovat käsitelleet myös muun muassa Asla, Williamson ja Mills (2006) sekä Niemelä, Huotari ja Kortelainen (2012).

On erityisen tärkeää, että ikääntyneille ihmisille annetaan terveystietoa muodossa, joka on helposti ymmärrettävää ja johon he pääsevät käsiksi ilman suuria ponnistuksia (Eriksson-

Backa et al. 2012). Terveystiedon räätälöinti vastaa juuri tähän haasteeseen. Räätälöinnissä (personointi, kustomointi) erilaiset yksilöt saavat erilaista terveystietoa. Yksilölle pyritään antamaan juuri hänelle sopivaa ja tärkeää tietoa, määrinä ja muodossa jotka ovat hänelle sopivimmat. Tällöin vastaanottaja todennäköisemmin lukee ja ymmärtää saamansa tiedon. Kaiken kaikkiaan terveystiedon räätälöinti voi tehostaa terveystiedon vaikuttavuutta. (Enwald 2013, Kreuter et al. 1999, Lustria et al. 2009.) Lisäksi Internetissä sijaitsevan terveystiedon lähteen, esimerkiksi Internetissä olevan terveystiedon, tulisi olla helposti lähestyttävä ja käytettävyydeltään hyvä sillä iäkkäillä tietokoneiden ja Internetin käyttöön voi liittyä monenlaisia epävarmuuden, turhautumisen ja pelon tunteita (Chu et al. 2009).

GASEL-hanke

Tekesin 2014-15 rahoittamassa GASEL-hankkeessa (GAmified Services for ELderly, www.oulu.fi/gasel/) keskitytään pelillistettyjen ja räätälöityjen terveyttä ja hyvinvointia edistävien palvelujen ja sovellusten suunnitteluun iäkkäille. Hankkeessa vahvistetaan monialaista yhteistyöverkostoa ja kartoitetaan aiheeseen liittyviä Suomessa tehtyjä tutkimuksia sekä jo olemassa olevia sovelluksia ja palveluita. Lisäksi selvitetään millaisia tarpeita ja erityispiirteitä ikääntyneillä tietoyhteiskunnan jäsenenä on. Palveluissa ja sovelluksissa tarjotaan monesti myös tietoa ja hankkeessa tutkitaan myös tiedon räätälöintiin liittyviä lähtökohtia. Pelillistämisen mahdollisuuksien kautta pyritään palveluiden motivoivuuden sekä kiinnostavuuden lisäämiseen.

GASEL-hankkeen toimijoita ovat tutkimusorganisaatiot (Oulun yliopisto, Oulun Diakonissalaitos ja Luulajan teknillinen yliopisto), loppukäyttäjäorganisaatiot (Oulun kaupungin AVAUS-hanke, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri ja Oulun Caritas-säätiö), yritykset (IsCom, Mawell, BelleGames, HappyWise ja BonWell Intelligence) sekä kansainväliset yhteistyökumppanit (Estonia HealthTech, Center for Connected Health & Social Care, Irlanti ja S-FWBC, Tohokun ja Kyoton yliopistot Japanista).

Hankkeessa tullaan tutkimaan ikääntyneiden informaatiokäyttämistä

Hankkeessa tullaan toteuttamaan laaja kyselytutkimus syksyllä 2014. Kyselyn avulla selvitetään muun muassa ikääntyneiden informaatiokäyttämiseen liittyviä asioita, kuten terveystiedon tarpeita, terveystiedon lukutaidon tasoa sekä erilaisten viestitaktiikoiden suosimista. Kyselyn ja taustatutkimuksen avulla kerättyä tietoa tullaan raportoimaan eri foorumeilla ja hyödynnetään myös räätälöintisuositusten laatimisessa. Myös räätälöinnin kytköstä eHealth palveluiden pelillistämiseen pohditaan.

Lähteet

Asla, T., Williamson, K. & Mills, J. (2006). The role of information in successful aging: the case for a research focus on the oldest old. *Library & Information Science Research* 28: 49-63.

Chu, A., Huber, J., Mastel-Smith, B. & Cesario, S. (2009). "Partnering with seniors for better health": computer use and internet health information retrieval among older adults in a low socioeconomic community. *Journal of the Medical Library Association* 97(1): 12-20.

Enwald, H. (2013). Tailoring health communication: the perspective of information users' health information behaviour in relation to their physical health status. *Acta Universitatis Ouluensis. Series B, Humaniora* 118. Oulu. Artikkeliväitöskirja. 185, [81].

URL: <http://urn.fi/urn:isbn:9789526202792> (10.8.2014)

Eriksson-Backa, K., Ek, S., Niemelä, R. & Huotari, M.L. (2012). Health information literacy in everyday life: a study of Finns aged 65 to 79 Years. *Health Informatics Journal* 18(2): 83-94. URL: <http://jhi.sagepub.com/content/18/2/83.full.pdf+html> (10.8.2014)

Eriksson-Backa, K. (2012). Finnish "silver surfers" and online health information. *Communications in Computer and Information Science* 313: 138-149.

Hallows, M. (2013). Health information literacy and the elderly: has the Internet had an impact? *The Serials Librarian: From the Printed Page to the Digital Age* 65(1).

Harrod, M. (2011). "I have to keep going": why some older adults are using the Internet for health information. *Ageing International*, 36, 283–294.

Kreuter, M.W., Farrell, D., Olevich, L. & Brennan, L. (1999). Tailoring health messages: customizing communication with computer technology. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Lustria, M.L., Cortese, J., Noar, S.M., Glueckauf, R.L. (2009). Computer-tailored health interventions delivered over the Web: review and analysis of key components. *Patient Education and Counseling* 74(2): 156-173.

Macias, W. & McMillan, S. (2008). The return of the house call: the role of Internet-based interactivity in bringing health information home to older adults. *Health Communication* 23(1): 34-44.

Niemelä, R., Huotari, M.L. & Kortelainen, T. (2012). Enactment and use of information and the media among older adults. *Library and Information Science Research* 34(3): 212-219.

Tilastokeskus (2014). Väestö. URL:

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestorakenne (10.8.2014)

Xie, B. (2008). Older adults, health information and the Internet. *Interactions* 15(4): 44-46.